

فصلنامه علمی پژوهشی
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت
سال پنجم / شماره ۱۷ / بهار ۱۳۹۵

بررسی تطابق استنادی پایان‌نامه‌های حسابداری مدیریت با منابع کتابخانه‌ای و فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی شیراز و تهران (سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۰)

رضا جامعی

دکتری حسابداری، استادیار گروه حسابداری دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان
frjamei@yahoo.com

فایزه رضایی یمین

دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان
faezehrezaee2@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۶/۱۴ تاریخ پذیرش: ۹۴/۹/۲۷

چکیده

در این پژوهش به بررسی رفتار علمی دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه‌های شیراز و تهران از حیث چگونگی استفاده از منابع اطلاعاتی پرداخته شده است. روش انجام پژوهش، تحلیل استنادی است. در این بررسی کوشش شده تا با تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده، منابع عمده مورد استفاده دانشجویان از لحاظ زبان، شکل ظاهری، نحوه نشر و نیز میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای و فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی رشته حسابداری در دانشگاه‌های شیراز و تهران تعیین شود. بررسی ۱۲۸ پایان‌نامه (۱۸ پایان‌نامه دوره دکتری و ۱۱۱ پایان‌نامه کارشناسی ارشد) با ۷۳۲۹ استناد نشان داد که استناد به مقالات با ۴۹/۹۳ درصد بیشتر از استناد به سایر منابع اطلاعاتی و میزان استفاده از منابع فارسی نیز با ۵۹/۶۸ درصد بیشتر از منابع انگلیسی بوده است. کاربرد منابع چاپی با ۸۶/۲۸ درصد بیش از منابع اینترنتی بوده است. همچنین ۵۶ درصد استنادها مربوط به منابع موجود در مجموعه کتابخانه و ۱۲ درصد استنادها نیز مربوط به آثار علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های شیراز و تهران بوده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل استنادی، پایان‌نامه‌ها، منابع کتابخانه‌ای، فعالیت‌های پژوهشی، اعضای هیأت علمی.

۱- مقدمه

یکی از نوشتارهای تحقیقاتی که نقش قابل توجهی در تولید اطلاعات علمی دارد، پایان‌نامه است. پایان‌نامه از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی است که به لحاظ مختلف از اهمیت علمی و پژوهشی خاصی برخوردار است. از طرفی اولین حرکت پژوهشی جدی دانشجویان در دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاهی است و از طرف دیگر، می‌توان آن را به مثابه کاری نهایی ارزیابی کرد. زیرا همین فعالیت پژوهشی برآیند کل یافته‌های دانشجوی در طول دوره تحصیلی است (حری، ۱۳۹۲).

بیشتر انتشارات علمی سیاهه‌ای از ارجاع‌های کتاب‌شناختی دارند. عمل استناد مقیاسی مناسب و آسان از ارتباط موضوعی را برای کتابداران فراهم آورده است. از آنجا که نویسندگان برای اثبات ادعاها و نشان دادن استفاده از نظریه‌های دیگران با نتایج پیشنهادی پیشین به استناد می‌پردازند، بنابراین استناد یا نقل قول، تصدیق و ارج نهادن آشکار نویسنده بر نفوذ و تأثیرکار علمی خاصی است که در گذشته انجام شده است. این عمل پیوندی میان اسناد مرتبط به وجود می‌آورد. همچنین عمل استناد علاوه بر استفاده از ارجاع‌ها برای برقراری ارتباط کار فرد با چارچوب گسترده‌تری از علم، به نویسنده امکان می‌دهد تا دانش تازه کشف شده را ارائه کند و با این کار به تعیین اولویت‌هایی برای پژوهش پردازد (عبدالمجید، ۱۳۸۶: ۸۸).

پایان‌نامه‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی بخش قابل توجهی از تولیدات علمی کشور را به خود اختصاص داده‌اند و به عنوان یکی از سرمایه‌های علمی و فکری مراکز دانشگاهی درخور توجهند، بررسی منابع و مأخذ آن‌ها و به عبارتی مطالعه و تجزیه و تحلیل استنادهای مأخذ پایان‌نامه‌ها به منظور آگاهی از نوع منابعی که برای تولید آن‌ها مورد استفاده قرار گرفته و نیز آگاهی از تأثیر مجموعه کتابخانه هر دانشکده بر محتوای پایان‌نامه‌ها، رهنمودهایی با پشتوانه علمی برای مجموعه سازی کتابخانه‌ها ارائه می‌دهد و نتایج یافته‌های چنین مطالعاتی منعکس‌کننده الگوی رفتاری استفاده از منابع توسط پژوهشگران است.

با توجه به این که رشته حسابداری به سه گرایش حسابداری، حسابداری مدیریت و حسابرسی تقسیم‌بندی شده و شورای عالی برنامه‌ریزی اقدام به تعیین سرفصل‌های مذکور نموده است، این پژوهش به دنبال آن است میزان گرایش به حوزه حسابداری مدیریت توسط دانشجویان و اساتید و استفاده آنان از منابع این حوزه، مورد بررسی قرار گیرد.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

تحلیل استنادی

لنکستر^۱ (۱۹۹۱) معتقد است درگروه بسیار مهمی از مطالعات کتاب‌سنجی، تلاش می‌شود تا مشخص شود نویسندگان به چه نوع منابعی استناد می‌کنند. از نظر او توجه تحلیل استنادی به این جنبه‌ها می‌باشد که چه تعداد از نویسندگان، بیشترین استنادها را کسب کرده‌اند؛ بیشترین استنادها به چه مجلاتی داده شده، روابط بین استنادها به چه صورت است (به این معنا که چه کسی به چه کسی و چه مجله‌ای به چه مجله‌ای استناد کرده). در متون یک رشته علمی، چه موضوعی بیشتر مورد استناد قرار گرفته است و موارد مانند آن.

رابین^۲ (۲۰۰۴) نیز عقیده دارد که تحلیل استنادی، بررسی فراوانی و الگوی استنادها در مقالات و کتاب‌ها و منابع دیگر است. بنا به تعریف واژه نامه پیوسته کتابداری و اطلاع رسانی^۳، تحلیل استنادی، روش کتاب‌سنجی است که در آن آثار مورد استناد در متون بررسی می‌شود تا الگوهای ارتباط علمی مانند اهمیت تطبیقی کتاب‌ها در مقابل مجلات یا منابع اطلاعاتی جاری نگر در مقابل گذشته نگر در یک یا چند رشته علمی مشخص شود (اودلیس، ۲۰۰۷).

سودمندی تحلیل استنادی

استناد یکی از عناصر شاخص در نگارش‌های علمی است و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد. در حقیقت، اصل استناد یکی از اصول اساسی تألیف و پژوهش به شمار می‌رود و اثری می‌تواند با اقبال جامعه علمی روبرو شود که در رعایت این اصل در آن دقت و اهتمام لازم صورت گرفته، به نحوی که مطالب استناد شده استوار، گویا و صریح باشد (حقیقی، ۱۳۸۱: ۲۱۶).

بررسی فعالیت‌های پژوهشی در رشته حسابداری از اقدامات مهمی به شمار می‌آید که باید به طور پیوسته مورد بازبینی قرار گیرد. با انجام تحلیل استنادی می‌توان نقاط ضعف و قوت را شناسایی کرده و با شناخت دانش حاصل، نقاط قوت را ارتقاء داده و در راستای رفع مشکلات به کار گرفت. به طور کلی تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های حسابداری مدیریت به عنوان تولیدات علمی حسابداری مدیریت از ارزش بالایی برخوردار است، چرا که نشان دهنده روند تعالی حوزه حسابداری است.

کاربردهای تحلیل استنادی

تحلیل استنادی کاربردهای بسیاری دارد و از سال ۱۹۶۳ استفاده‌های گوناگونی از آن شده که موارد عمده آن عبارتند از: بهبود کنترل کتابشناختی متون رشته‌های مختلف، تعیین منابع هسته؛ گروه‌ندی منابع؛ ردگیری گسترش اندیشه‌ها و رشد متون علمی؛ پیش بینی روند انتشارات؛ تبیین الگوی استفاده از انواع منابع در فهرست منابع و مأخذ؛ سیاست‌گذاری برای مجموعه سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (حری، ۱۳۹۳، ۶۲۰).

با استفاده از روش تحلیل استنادی، نه تنها می‌توان به بررسی انگاره رفتار استنادی جامعه مورد پژوهش پرداخت بلکه با استفاده از نتایج حاصله می‌توان میزان تأثیر مجموعه منابع کتابخانه در شکل‌گیری متون علمی را نیز بررسی کرد و از آن برای سیاست‌گذاری مجموعه سازی کتابخانه‌ها بهره گرفت. اگه و روسو (۱۹۹۰) نیز سه کاربرد مهم برای تحلیل استنادی به صورت زیر بر می‌شمارند:

- ۱) ارزیابی کمی و کیفی دانشمندان، انتشارات و مؤسسات علمی
- ۲) مطالعه توسعه و تاریخی علم و فناوری
- ۳) جستجو و ارزیابی اطلاعات

هم‌چنین تحلیل استنادی برای ارزیابی عملکرد و موفقیت پژوهش نیز مورد استفاده قرار گرفته است. این امر موجب بررسی رتبه بندی مجلات، گروه‌های آموزشی، دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، و دانشمندان و محققان شده است. در این رویکرد، اصل این است که استنادها، حتی استنادهای منفی که اثر استناد شونده را رد یا تصحیح می‌کنند، مقیاسی از تأثیر و نفوذ در علم هستند. بنابراین هرچه یک مقاله بیش‌تر مورد استناد قرار بگیرد، به همان نسبت بیش‌تر در جامعه علمی شناخته می‌شود. در حقیقت جامعه علمی مجموعه بزرگی از همکاران است که ارزش یک مقاله تهیه شده را به وسیله استنادها تشخیص می‌دهند و تصمیمات این مجموعه داوران در مورد درست یا نادرست بودن تصمیماتشان را می‌توان با استفاده از نمایه‌های استنادی بررسی کرد (کامپاناریو، ۲۰۰۳).

۱-۲- پیشینه پژوهش

سختی (۱۳۸۲) در بررسی پایان‌نامه‌های مورد استناد به عنوان عوامل اثرگذار در پایان‌نامه‌های رشته کتابداری دانشگاه دولتی شهر تهران به این نتیجه رسید که از مجموع کل استنادها (۱۲۹۸۹) در سه دانشگاه مورد بررسی، بیشترین

میزان استناد به کتاب ۵۴/۸ درصد و کم‌ترین استناد را به پایگاه اطلاعاتی با ۰/۱۶ درصد داشته است. بیشترین پایان‌نامه به حوزه موضوعی مواد و منابع، با ۱۴/۸ درصد کم‌ترین به موضوع خواندن با ۰/۸۵ درصد گرایش داشته‌اند. بیشترین میزان اثرگذاری به ترتیب پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران با عامل اثرگذاری ۱۱۵، تربیت مدرس با عامل اثرگذاری ۱۰۰ و دانشگاه تهران عامل اثرگذار ۵۸ داشته‌اند.

احمدزاده (۱۳۸۴) در تحلیل استنادی مأخذ پایان‌نامه‌های دکتری شهرسازی و معماری دانشکده هنرهای زیبا بررسی ۳۵ عنوان پایان‌نامه در دو رشته و شمارش ۵۵۴۲ استناد به این پایان‌نامه‌ها اعلام کرد که بیشترین استناد اعلام شده در این پایان‌نامه‌ها به کتاب (۸۲/۶ درصد) بوده است. متوسط تعداد استنادها برای هر پایان‌نامه ۱۵۲ استناد به مواد فارسی بیشترین استناد را داشته است.

مظفری غربا و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل استنادی تطبیقی پایان‌نامه‌های دکتری شیمی دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس از سال (۱۳۷۶-۱۳۸۳)» ۶۰ پایان‌نامه را به منظور مقایسه الگوهای استنادی دانشجویان، شناسایی ویژگی‌های منابع کتابشناختی و تفاوت‌ها و شباهت‌های آن در دو دانشگاه به روش تحلیل استنادی مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند، نتایج حاصل نشان داد از مجموع ۶۸۳۲ استناد در دانشگاه تهران، در دانشگاه تهران ۸۲/۹ درصد منابع به نشریات ادواری و ۱۱/۵ درصد به کتاب اختصاص دارد و در دانشگاه تربیت مدرس ۸۱/۴ درصد منابع به نشریات ادواری و ۱۳/۹ درصد به کتاب تعلق گرفته است. زبان اکثر منابع انگلیسی بوده و منابع فارسی بسیار کم مورد استفاده واقع شده است.

توسلی و همکاران (۱۳۸۷) ۵۵ پایان‌نامه دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان را در فاصله سال ۱۳۷۶-۱۳۸۳ مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش از ۹۷۷ مدرک، ۵۷/۱۱ درصد به مجلات و پس از آن کتاب‌ها با ۲۵/۸ درصد بیشترین میزان استناد را داشته‌اند. ۹۵/۸ درصد منابع کتابشناختی به زبان انگلیسی بوده و تنها ۴/۱۹ درصد مدارک به زبان فارسی است.

ادواردز (۱۹۹۹) در پژوهشی به بررسی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های رشته علوم پلیمر در دانشگاه اکزون در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۶ با استفاده از روش تحلیل استنادی پرداخت. از میان ۲۵۶ پایان‌نامه و رساله مربوط به علوم پلیمر، ۳۲ پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد و ۳۲ رساله دکتری را به طور تصادفی به عنوان نمونه پژوهش انتخاب نمود. نتایج حاصل نشان داد در ۳۲ رساله دکتری مجموعاً ۳۶۴۸ منابع

۴- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی است. به منظور بررسی وضعیت اسنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی، از روش تحلیل استنادی استفاده شد. که به ارزیابی متون علمی براساس شمارش اسنادهای تعلق گرفته به آن متون می‌پردازد. با استفاده از روش تحلیل استنادی اغلب پراستفاده‌ترین منابع انتخاب می‌شوند. در نتیجه این روش یکی از روش‌های مناسب انتخاب منابع حوزه‌های مختلف نیز هست. در توجیه روایی روش پژوهش می‌توان گفت چون مطالعه مستقیم رفتارها و فعالیت‌های منجر به تولید، اشاعه و کسب اطلاعات علمی بسیار دشوار و در پاره‌ای موارد غیرعملی است، به ناچار باید به روش غیرمستقیم توسل جست و آمار بر جای مانده از این فعالیت‌ها را که همان اسنادها هستند، بررسی کرد.

جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه پایان‌نامه‌های دوره تحصیلات تکمیلی رشته حسابداری در حوزه حسابداری مدیریت دانشگاه‌های شیراز و تهران که در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ از آنها دفاع شده است. که تعداد کل پایان‌نامه‌های رشته حسابداری در مقطع کارشناسی‌ارشد در دانشگاه شیراز ۷۴ جلد و دانشگاه تهران ۱۹۲ جلد می‌باشد. همچنین تعداد کل پایان‌نامه‌ها در مقطع دکتری در حوزه حسابداری مدیریت دانشگاه شیراز ۱ جلد و در دانشگاه تهران ۲۶ جلد می‌باشد. در این گروه شامل ۱۲۸ جلد پایان‌نامه در زمینه حسابداری مدیریت به شرح جدول زیر بررسی گردید. طبق نمودار ۱ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته حسابداری در حوزه حسابداری مدیریت به میزان ۸۶ جلد در مقطع ارشد در دانشگاه تهران و ۲۵ جلد در مقطع ارشد در دانشگاه شیراز در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین تعداد پایان‌نامه‌ها در مقطع دکتری در دانشگاه تهران، ۱۷ جلد و در دانشگاه شیراز ۱ جلد می‌باشد.

جدول ۱- فراوانی پایان‌نامه‌های مورد مطالعه

دانشگاه	کارشناسی ارشد	دکتری
تهران	۸۶	۱۷
شیراز	۲۵	۱
جمع	۱۱۱	۱۸
جمع کل	۱۲۸	

کتاب‌شناختی وجود دارد که میانگین منابع کتاب‌شناختی برای هر پایان‌نامه ۶۹/۶ منبع بوده است. ۷۲/۸ درصد کل منابع کتاب‌شناختی به مقالات نشریات، ۱۵/۴ درصد به کتاب‌ها و مابقی به سایر منابع اختصاص دارد.

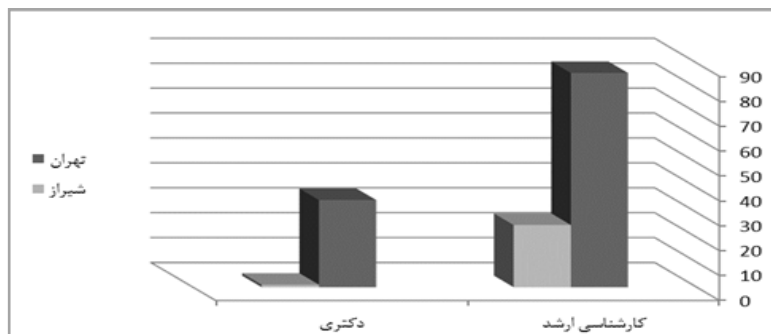
هیکوک (۲۰۰۴) به تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های علوم تربیتی دانشگاه مینسوتا در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۲ پرداخت. در این پژوهش منابع کتاب‌شناختی ۴۳ پایان‌نامه با هدف تعیین نیازهای اطلاعاتی دانشجویان و تعیین مجلات هسته مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از مجموع ۴۵۴۲ منبع کتاب‌شناختی به دست آمده، مشخص گردید که میانگین منابع کتاب‌شناختی به کار رفته در هر پایان‌نامه ۱۰۵ منبع می‌باشد که ۴۲ درصد آن‌ها به مقالات نشریات ادواری اختصاص دارد. ۵۵۸ عنوان مجله مورد استفاده قرار گرفته که پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها فهرست مجلات هسته ارائه گردیده است.

رزاک (۲۰۰۴) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های رشته علوم تربیتی موجود در کتابخانه دانشگاهی ایالت دلتا در نیجریه در سال‌های ۱۹۹۲-۲۰۰۲» به بررسی ۷۰ عنوان پایان‌نامه ارائه شده در مقطع دکترا و

کارشناسی ارشد موجود در این دانشگاه پرداخت. نتایج نشان داد که از مجموع ۴۰۱۲ استناد، بالاترین میزان استناد به کتاب‌ها یعنی حدود ۶۰/۳ درصد، پس دیگر اشکال مواد کتابخانه‌ای بوده است. مجموع ۱۸ عنوان مجله مورد استناد قرار گرفته‌اند که ۱۲ عنوان مجله یعنی حدود ۶۶/۷ درصد از آن‌ها در ایالات متحده آمریکا منتشر شده‌اند، ۶ عنوان مجله یعنی ۳۳/۳ درصد از بهترین مجلات در زمینه علوم تربیتی می‌باشد.

۳- پرسش‌های پژوهش

- استناد به فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی به چه صورت بوده است؟
- منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های شیراز و تهران تا چه اندازه در اسنادهای پایان‌نامه‌های مورد بررسی نقش داشته است؟
- توزیع استناد به انواع منابع فارسی و انگلیسی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی به چه صورت است؟
- توزیع استناد به منابع اینترنتی و چاپی به چه صورت است؟

نمودار ۱. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های مورد مطالعه در طول سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۰

به آثار استاد مشاور ۲۳/۱۱ درصد بوده است که نشان می‌دهد میزان استناد فارغ التحصیلان به استاد راهنما تقریباً سه برابر میزان استناد به استاد مشاور بوده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی استناد به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما و مشاور

درصد	فراوانی	استناد به استناد
۷۶/۸۹	۶۵۲	استاد راهنما
۲۳/۱۱	۱۹۶	استاد مشاور
۱۰۰	۸۴۸	جمع

طبق نمودار ۲ بیشترین تعداد استناد به فعالیت‌های پژوهشی استاد راهنما به میزان ۷۶/۸۹ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند. سپس استناد به فعالیت‌های پژوهشی استاد مشاور به میزان ۲۳/۱۱ درصد، در مرتبه دوم قرار دارد. بر اساس این نمودار می‌توان نتیجه گرفت که در پایان‌نامه‌های مورد بررسی بیشترین میزان استناد، مربوط به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما می‌باشد.

در پاسخ به دومین پرسش پژوهش مبنی بر تعیین میزان نقش منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های تهران و شیراز در استنادهای پایان‌نامه‌های مورد بررسی، یافته‌های جدول شماره ۳ نشان می‌دهد از مجموع ۷۳۲۹ استناد، ۴۱۰۴ استناد و به عبارتی ۵۶/۱۲ درصد استنادها، در مجموعه کتابخانه دانشگاه‌های مذکور موجود بوده‌اند. که از لحاظ زبان می‌توان مشاهده نمود که میزان موجودی استنادهای فارسی در کتابخانه ۷۸/۴۳ درصد و استنادهای لاتین ۲۱/۵۷ درصد بوده است.

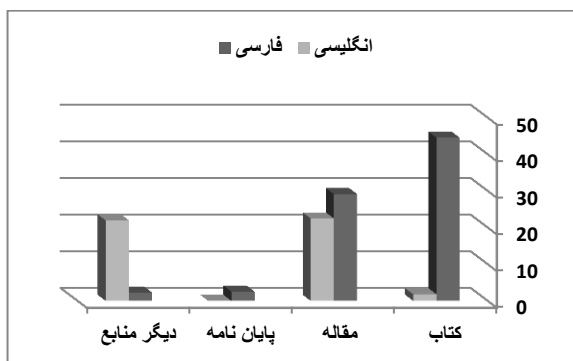
در میان منابع فارسی بیشترین موجودی استناد مربوط به کتاب‌ها با ۱۸۲۷ مورد (۴۴/۵۲ درصد) و کم‌ترین موجودی استناد مربوط به دیگر منابع اطلاعاتی با ۹۳ مورد (۲/۲۶ درصد) است. در میان منابع لاتین نیز مقالات با ۸۰۲ مورد

گردآوری داده‌های مورد نیاز این پژوهش، با مشاهده فهرست مآخذ پایان‌نامه‌ها و اخذ اطلاعات مورد نیاز از آن‌ها و ورود این اطلاعات به فهرست کنترل انجام شد. بنابراین ابتدا از فهرست مآخذ کلیه پایان‌نامه‌های جامعه آماری کپی گرفته شد و با توجه به اهداف، پرسش‌های اساسی پژوهش، اطلاعات مورد نیاز از آن‌ها استخراج و در کار برگ کنترل پایان‌نامه‌ها ثبت شد. گردآوری اطلاعات مربوط به تطابق استنادها با مجموعه منابع اطلاعاتی کتابخانه نیز از طریق جست و جو در نرم افزار جامع کتابخانه‌های دانشگاه تهران و دانشگاه شیراز صورت گرفت. اطلاعات مربوط به میزان استناد به فعالیت‌های پژوهشی استادان نیز از طریق مطابقت نام مؤلف اثر مورد استناد با نام استاد راهنما و استاد مشاور پایان‌نامه مورد بررسی گردآوری شد. پس از آن، مجموعه اطلاعات به دست آمده هر بار به تناسب یکی از پرسش‌های اساسی طرح شده در پژوهش مرتب شد. در این پژوهش روش آماری بر اساس روش توصیفی می‌باشد که از فراوانی، درصد، نمودار و جدول مورد استفاده شده است. با تعریف کردن متغیرها بر روی نرم‌افزار Excel اطلاعات مربوط به استنادهای موجود در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی در نرم‌افزار Excel وارد شد. سپس داده‌های حاصل در قالب جداول و نمودارهایی تنظیم شد تا در تجزیه و تحلیل‌های پژوهش مورد استفاده قرار گیرد.

۵- نتایج پژوهش

اطلاعات ارائه شده در جدول ۲، میزان استناد دانشجویان به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما و مشاور پایان‌نامه‌های آن‌ها را نشان می‌دهد. در پاسخ به پرسش اول پژوهش مبنی بر بررسی میزان استناد به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما و مشاور، بررسی داده‌های جدول ۲، گویای آن است که از مجموع ۷۳۲۹ استناد ۸۴۸ استناد و به دیگر عبارت ۲۳/۱۱ درصد کل استنادها، مربوط به آثار علمی اساتید راهنما و مشاور بوده است. میزان استناد به آثار استاد راهنما ۷۶/۸۹ درصد و میزان استناد

۱۹/۵۴ درصد) بیشترین و پایان نامه‌ها کمترین میزان استناد به موجودی کتابخانه را به خود اختصاص داده‌اند.

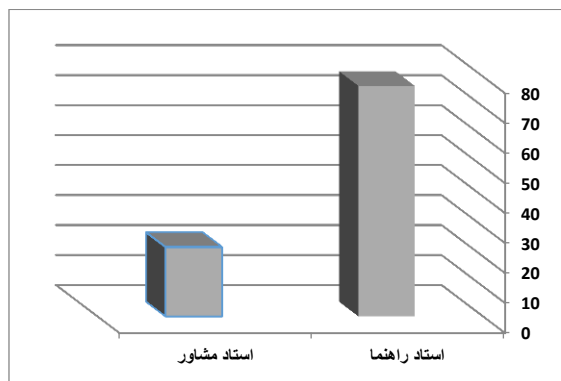

نمودار ۴. توزیع درصد تطابق استناد با منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های شیراز و تهران به تفکیک نوع منبع

بر اساس نمودار ۳ از میان استناد به منابع فارسی و لاتین، بیشترین استناد به منابع فارسی کتابخانه‌ای به میزان ۷۸/۴۳ درصد می‌باشد. و منابع لاتین با ۲۱/۵۷ درصد در رتبه دوم قرار دارند. طبق نمودار ۴ در میان منابع فارسی کتابخانه‌ای بیشترین میزان استناد به کتاب‌ها ۴۴/۵ درصد و کمترین میزان استناد به دیگر منابع اطلاعاتی به میزان ۲/۲۶ درصد می‌باشد. هم‌چنین در میان منابع لاتین کتابخانه‌ای نیز مقالات با ۱۹/۵۴ درصد بیشترین و پایان نامه‌ها کمترین میزان استناد به موجودی کتابخانه را به خود اختصاص داده‌اند.

سومین پرسش پژوهش مربوط به توزیع استناد به انواع منابع فارسی و انگلیسی در پایان نامه‌های مورد بررسی می‌باشد. به منظور پاسخ به این پرسش، منابع بر اساس قالب سه دسته کتاب، مقاله و پایان نامه تفکیک شدند و آن دسته از منابع که در هیچ کدام از این سه دسته قرار نمی‌گرفتند و در عین حال تعداد زیادی را در انواع دیگر تشکیل نمی‌دادند (مانند جزوات درسی و طرح‌های پژوهشی) با عنوان دیگر منابع بررسی شدند.

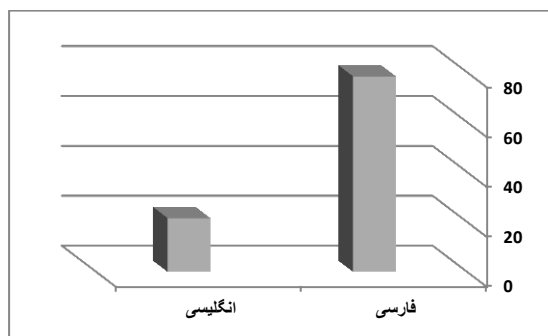
بررسی فراوانی استناد به انواع منابع فارسی و لاتین در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که بیشترین میزان استناد به مقالات انگلیسی ۲۰۵۳ استناد (۲۸/۰۱ درصد) و کمترین میزان استناد به پایان نامه‌های لاتین ۴۲ استناد (۰/۵۷ درصد) بوده است.

نمودار ۲- توزیع درصد استناد به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما و مشاور

جدول ۳: توزیع فراوانی تطابق استناد با منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های شیراز و تهران به تفکیک نوع و زبان منبع

نوع منبع	شکل منبع	فراوانی	درصد
فارسی	کتاب	۱۸۲۷	۴۴/۵۲
	مقاله	۱۱۹۶	۲۹/۱۴
	پایان نامه	۱۰۳	۲/۵۱
	دیگر منابع	۹۳	۲/۲۶
	مجموع منابع فارسی	۳۲۱۹	۷۸/۴۳
انگلیسی	کتاب	۷۴	۱/۸
	مقاله	۸۰۲	۱۹/۵۴
	پایان نامه	۰	۰
	دیگر منابع	۹	۰/۲۳
	مجموع منابع انگلیسی	۸۸۵	۲۱/۵۷
جمع کل		۴۱۰۴	۱۰۰

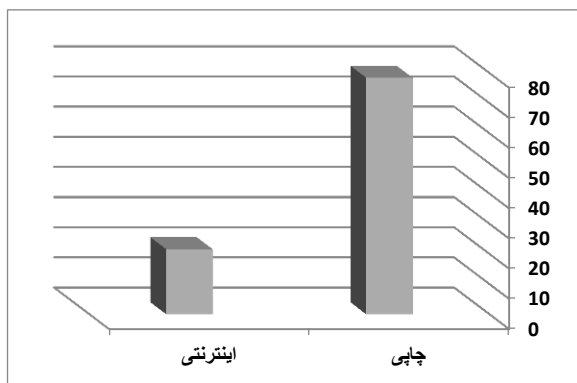
نمودار ۳. توزیع درصد تطابق استناد با منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های شیراز و تهران به تفکیک زبان منبع

مقالات و گزارش‌های پژوهشی در می‌بایم که نویسندگان و محققان، منابع اطلاعاتی انتشار یافته در اینترنت را به عنوان بخشی از منابع مورد استفاده برای ایجاد اثر خود مورد توجه قرار داده‌اند. این مسئله نشان دهنده گسترش استفاده از این نوع منابع به عنوان منابعی مستند و دارای اعتبار در میان جوامع علمی است. با وجود این سهم ۷/۶۸ درصدی استناد به منابع اینترنتی نشان می‌دهد که به طور اخص فارغ التحصیلان دوره کارشناسی‌ارشد رشته حسابداری کمتر به استفاده از این منابع توجه نشان داده‌اند.

بر اساس نمودار ۶ میزان استناد به منابع چاپی به میزان ۸۶/۲۸ درصد، بیشترین درصد از استناد به منابع از لحاظ نحوه نشر را به خود اختصاص داده است. همان‌طور که از نمودار فوق مشخص است، نویسندگان و محققان از منابع اینترنتی به طور محدود به میزان ۱۳/۷۲ بهره می‌جویند.

جدول ۵: توزیع فراوانی استناد به منابع از لحاظ نحوه نشر

درصد	فراوانی	نحوه نشر
۸۶/۲۸	۶۳۲۳	چاپی
۱۳/۷۲	۱۰۰۶	اینترنتی
۱۰۰	۷۳۲۹	جمع

نمودار ۶. توزیع درصد استناد به منابع از لحاظ نحوه نشر

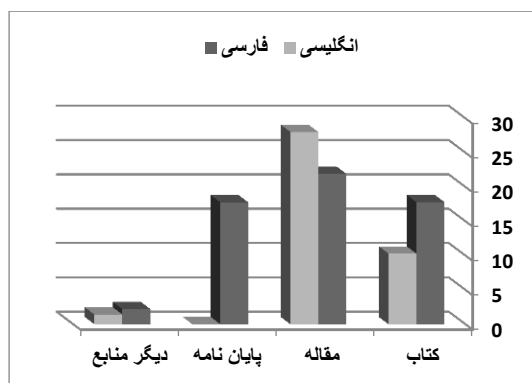
۶- نتیجه‌گیری و بحث

در این مطالعه که حاکی از بررسی میزان استناد به فعالیت‌های اعضای هیأت علمی است، این نتیجه حاصل گردید که میزان استناد دانشجویان حسابداری مدیریت به فعالیت‌های پژوهشی اساتید راهنما و مشاور پایان نامه تحصیلی‌شان، نسبتاً کم است (۱۲ درصد). فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها به دلیل نقش حیاتی این افراد در تولید دانش و به تبع آن توسعه و پیشرفت کشور حایز اهمیت است. این فعالیت‌ها شامل تألیف و ترجمه کتاب و متون درسی، مقاله،

جدول ۴: توزیع فراوانی استناد به منابع از لحاظ زبان به تفکیک قالب منابع

نوع منبع	شکل منبع	فراوانی	درصد
فارسی	کتاب	۱۳۰۴	۱۷/۷۹
	مقاله	۱۶۰۷	۲۱/۹۲
	پایان نامه	۱۳۰۲	۱۷/۷۶
	دیگر منابع	۱۶۱	۲/۲۱
	مجموع منابع فارسی	۴۳۷۴	۵۹/۶۸
انگلیسی	کتاب	۷۵۵	۱۰/۳۰
	مقاله	۲۰۵۳	۲۸/۰۱
	پایان نامه	۴۲	۰/۵۷
	دیگر منابع	۱۰۵	۱/۴۳
	مجموع منابع انگلیسی	۲۹۵۵	۴۰/۳۲
جمع کل		۷۳۲۹	۱۰۰

بر اساس نمودار ۵ از میان استناد به منابع فارسی و لاتین، بیشترین استناد مربوط به مقالات لاتین به میزان ۲۸/۰۱ درصد می‌باشد و کم‌ترین میزان استناد به پایان نامه‌های لاتین به میزان ۰/۵۷ می‌باشد که مؤید این مطلب می‌باشد که در پایان نامه‌های مورد بررسی در این پژوهش، محققان و نویسندگان در استفاده از منابع لاتین، از پایان نامه بیشترین بهره را می‌برند.

نمودار ۵. توزیع درصد استناد به منابع از لحاظ زبان به

تفکیک قالب منابع

چهارمین پرسش پژوهش مربوط به توزیع استناد به منابع اینترنتی و چاپی می‌باشد. بررسی اطلاعات جدول ۵ نشان می‌دهد منابع چاپی ۸۶/۲۸ درصد کل استنادها را به خود اختصاص داده، درحالی که سهم منابع اینترنتی فقط ۱۳/۷۲ درصد است. با توجه به رشد روزافزون اطلاعات در اینترنت و با نگاهی به منابع اطلاعاتی منتشر شده مثل کتاب‌ها،

طور اخص دانشجویان کارشناسی ارشد این رشته به زبان انگلیسی، دانشجویان فوق الذکر ترجیح می‌دهند بیشتر از منابع لاتین استفاده کنند. در دسترس نبودن منابع لاتین مورد نیاز و غنی نبودن مجموعه منابع لاتین نیز از دیگر علل این مسئله است. نتایج به دست آمده در این زمینه، با پژوهش انجام شده توسط مظفری غربا و همکاران (۱۳۸۴) و توسلی و همکاران (۱۳۸۷) سازگار نمی‌باشد. آن‌ها در پژوهش خود بیان کردند که از منابع انگلیسی بیشتر از منابع فارسی در پایان نامه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

بر اساس پرسش چهارم پژوهش که مربوط به نحوه توزیع اسناد به منابع چاپی و اینترنتی می‌باشد، نیز این نتیجه حاصل گردید که میزان اسناد به منابع چاپی بسیار بیشتر (حدود ۶ برابر) از منابع اینترنتی است. بنابراین منابع اینترنتی به میزان بسیار کمی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. دلایل این مسئله ممکن است نبود امکانات کافی برای بهره‌گیری از منابع اینترنتی، عدم آشنایی دانشجویان با مهارت‌های اطلاع‌یابی یا عدم آگاهی از وجود منابع علمی معتبر و به روز در اینترنت باشد که موجب گرایش کمتر به استفاده از این گونه منابع شده است. از طرف دیگر، به نظر می‌رسد که بیشتر منابع اطلاعاتی مورد نیاز دانشجویان از جمله نشریات خارجی به صورت چاپی در دسترس ایشان قرار دارد که این عامل هم بر عدم استفاده زیاد از منابع اینترنتی تأثیر دارد. سخایی (۱۳۸۲) نیز در پژوهش خود بیان کرد که کم‌ترین میزان اسناد، پایگاه‌های اطلاعاتی به میزان ۰/۱۶ درصد در پایان نامه‌های مورد بررسی بوده است. نتیجه دیگر پژوهش این است که اسناد به مقالات نسبت به دیگر قالب‌های منابع اطلاعاتی بیشتر مد نظر دانشجویان این رشته قرار دارد. دلایلی را می‌توان برای مقاله‌گرایی دانشجویان رشته حسابداری برشمرد. از جمله این‌که به نظر می‌رسد منابع اطلاعاتی مورد نیاز دانشجویان رشته حسابداری در قالب مقالات نشریات ارائه می‌شوند و از آنجا که اطلاعات ارائه شده در مقالات، تخصصی‌تر و به روزتر از کتاب‌ها هستند، دانشجویان در پژوهش‌های خود از این منابع بیشتر استفاده می‌کنند. نتایج این پژوهش در این زمینه با پژوهش انجام گرفته توسط مظفری غربا و همکاران (۱۳۸۴) و ادواردز (۱۹۹۹) سازگار و با نتایج پژوهش سخایی (۱۳۸۲)، احمدزاده (۱۳۸۴) و رزایی (۲۰۰۴) سازگار می‌باشد.

باتوجه به یافته‌های پژوهش و به منظور بهبود کیفیت پژوهش‌های گروه آموزشی حسابداری دانشگاه‌های تهران و شیراز لازم است که:

۱- امکان استفاده از منابع اینترنتی برای کلیه محققان بدون محدودیت مکانی، زمانی و مالی فراهم شود. برنامه‌های

طرح پژوهشی و نیز هدایت پایان‌نامه‌های دانشجویان است که این گونه متون اطلاعاتی، توان و قابلیت‌های اطلاعاتی شگرفی دارند و نقش بسزایی در پژوهش‌های دانشجویان ایفا می‌کنند. یافته‌های این پژوهش نشان دهنده سهم اندک استفاده از آثار استادان است.

در خصوص پرسش دوم پژوهش، مبنی بر تعیین میزان نقش منابع کتابخانه‌ای دانشگاه‌های دولتی شیراز و تهران در اسنادهای پایان‌نامه‌ای، نتایج نشان می‌دهند که اسناد به منابع موجود در مجموعه کتابخانه کمتر از نیمی از کل اسنادها را به خود اختصاص داده است. این مسئله بیانگر آن است که منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه به میزان نه چندان مطلوبی مورد استفاده فارغ‌التحصیلان تحصیلات تکمیلی قرار گرفته‌اند (۵۶ درصد). به بیان دیگر، مجموعه کتابخانه مورد نظر توانسته است پاسخگوی بیش از نیمی از نیازهای اطلاعاتی دانشجویان مشغول تدوین پایان‌نامه باشد. باتوجه به این‌که کتابخانه‌های دانشگاهی کانونی برای تأمین امکانات تحقیق و پایگاه اصلی ارائه اطلاعات هستند، به طور معمول دانشجویان در گام نخست برای رفع نیازهای اطلاعاتی و گردآوری منابع پژوهش به کتابخانه دانشکده خود مراجعه می‌کنند و انتظار دارند که منابع مورد نیاز خود را در آنجا بیابند. از طرفی باتوجه به رشد روزافزون انتشارات نمی‌توان انتظار داشت که یک کتابخانه همه منابع موجود را گردآوری کند.

در خصوص پرسش سوم پژوهش که به بررسی توزیع اسناد به انواع منابع فارسی و انگلیسی در پایان‌نامه‌ها می‌پردازد، یافته‌ها بیانگر آن است که میزان اسناد به منابع فارسی بیشتر از منابع لاتین است. این مسئله نشان می‌دهد که دانشجویان حسابداری مدیریت، کمتر از منابع لاتین و به ویژه مقالات لاتین استفاده می‌کنند. باتوجه به نفوذ و رشد استفاده از اینترنت در سال‌های اخیر، میل به تقویت مهارت‌های زبانی به منظور استفاده بهینه از منابع اطلاعاتی موجود در اینترنت که اغلب به زبان انگلیسی است، در میان افراد جامعه به ویژه دانشجویان افزایش چشمگیری داشته است. به تبع افزایش این مهارت‌ها استفاده از انواع منابع لاتین اعم از کتاب، مقاله، پایان‌نامه و پژوهش‌های محققان دیگر کشورها نیز مورد توجه دانشجویان و پژوهشگران رشته‌های مختلف قرار گرفته است. دلایل مختلفی ممکن است در این زمینه تأثیرگذار باشد از جمله اینکه در زمینه تألیف یا ترجمه منابع مختلف به مرور زمان این رشته به زبان فارسی، ضعف و کاستی در حال برطرف شدن است. به عبارت دیگر، مجلات و منابع فارسی موجود در زمینه حسابداری تا حد زیادی پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی رو به رشد دانشجویان این رشته است. دلیل دیگر مأنوس نشدن به

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران.

* عبدالمجید، امیرحسین. (۱۳۸۶). تحلیل استنادی، تعاریف و کاربردها. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، دوره ۲۲، شماره ۳، ۷۳-۸۸.

* مظفری غربا، رستم، فدایی، عراقی، و حری، عباس (۱۳۸۴). تحلیل استنادی تطبیقی پایان‌نامه‌های دکتری شیمی دانشگاه تهران و تربیت مدرس (۱۳۸۳-۱۳۷۶). کتابداری، ۱۵، ۳۹-۴۳.

* Campanario, J. M. (2003). Citation analysis. In International Encyclopedia of Information and Library Science 2nd ed. Ed. John Feather and Paul Sturges, 76- 78. London, New York: Routledge

* Haycock, L.A (2004). Citation Analysis of Education Dissertation for Collection Development. Library Resources and Technical Services. 48 (2): 102-106.

* Edwards, Sherri (1999). Citation Analysis as a Collection Development Tool: Theses and Dissertations. Serial Review. 25(1): 11-20.

* Egghe, L., and Rousseau, R. (1990). Introduction to informetrics: quantitative methods in library, documentation and information science. Amsterdam: Elsevier science publishers.

* Lancaster, F.W. (1991). Bibliometric methods in assessing productivity and impact of research. Bangalore: Sarade Ranganathan Endowment for Library Science.

* Odlis (2007). "Online dictionary for library and information science" www.scsu.edu/library/odlis.htm

* Rubin, R.E. (2004). Foundations of library and information science. 2nd ed. New York: Neal - Schuman

* Okiy, Rose B. (2008). A citation analysis of education dissertations at the Delta State University, Abraka, Nigeria. Collection Building, 2003, 22(4) 158-161. Retrieved August 8, from <http://www.emeraldinsight.com/0160-4953.htm>

یادداشت‌ها

- 1-Lancaster
2-Rubin
3-Online Dictionary for Library and information Science

آموزشی در زمینه نحوه استفاده از منابع اینترنتی و تقویت مهارت‌های اطلاع‌یابی برای دانشجویان تدارک دیده شود.

۲- تجدیدنظر در خط مشی مجموعه‌سازی کتابخانه، تمهیداتی به منظور توسعه مجموعه از طریق سنجش نیازهای اطلاعاتی مراجعه‌کنندگان به کتابخانه به کار گرفته شود.

۳- تشکیل کمیته انتخاب کتاب متشکل از نمایندگان گروه‌های آموزشی، سرپرست کتابخانه و کتابداران، در جهت نیل به این هدف مؤثر است. فراهم ساختن تسهیلات لازم مانند بودجه کافی و در دسترس قرار دادن امکانات پژوهش، در افزایش فعالیت‌های پژوهشی اساتید تأثیر دارد.

۴- از آنجا که درگیری نیروهای کارآمد و متخصص در کارهای اجرایی و مدیریتی گوناگون موجب شده برخی از آنها فرصت رسیدگی به مسایل آموزشی و پژوهشی رشته تخصصی خود را پیدا نکنند، می‌توان با سیاستگذاری مناسب، از نیروهای متخصص هم در امور مدیریتی و هم در فعالیت‌های تخصصی بهره جست.

۵- با فراهم ساختن فضای فعالیت تحقیقاتی و در اختیار گذاشتن فرصت کافی برای ثبت نتایج و تأمین نیازهای اساتید از لحاظ مختلف بر رشد و توسعه تولید آثار علمی افزود.

فهرست منابع

* احمدزاده، سعادت. (۱۳۸۴). تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دکترای شهرسازی و معماری دانشکده هنرهای زیبا، فصلنامه کتاب، ۱۶(۲): ۳۲-۴۸.

* توسلی، مینا، داوری دولت‌آبادی، نسرین، شاهی مهربان (۱۳۸۷). تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی هرمزگان. مجله پزشکی هرمزگان، ۴۷: ۲۰۱.

* حری، عباس. (۱۳۹۲). مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، تهران، دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.

* حری، عباس. (۱۳۹۳). تحلیل استنادی دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد اول، تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

* حقیقی، محمود. (۱۳۸۱). کاربرد استناد در نگارش‌های علمی. مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، دوره ۳۲، شماره ۲: ۲۳۲-۲۱۵.

* سخایی، فرزانه. (۱۳۸۲). بررسی پایان‌نامه‌های مورد استناد به عنوان عوامل اثرگذار در مجموعه مآخذ پایان‌نامه‌های رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران (۱۳۷۵-۱۳۸۰). پایان‌نامه کارشناسی ارشد